

lasaigarria edanez, aurrera egiten saiatuko gaituk egunez egun.

–Hermann Hesse-ren aforismo batek dioenez («Lecturas para minutos», Alianza Editorial, 1986), ...*hilaren sakrifizioa gure arimaren barruan burutu behar da, oroitzapen zehatza gogora ekarriz, gure barnean pertsona maitatua berreraikiz. Lortzen badugu, hilak gure ondoan jarraitzen du, bere irudia salbatua dago eta gure oinazea emankorra izaten laguntzen digu.* Idazle alemanak dioenaren ildotik idatzi dizkiat lerrook, Patxi.

–Hire ipuin liburu batean (*Uso bat gehiago*) ipini huen aipuarekin berarekin esango diat: Agur, anai

Patxi, olerkari-musikaria: *Uraren musika isuri da / mugen bestaldera. / Hitzak sobera.* Esan beharrik ere ez haiku honen egilearen izena: heure, eta geure, anaia Joan Marirena.

(P.S.: Galdetu nion anaiari ea ez ote zuen Patxiren oroimenez ezer idatziko –anaia baita agian pertsonarik egokiena horretarako, nik hala uste–, eta berak ezetz, egunero dagoela poeta lagunarekin harremanetan.... *hitzak sobera.* Anaia ezean, bada, eta barrenak hala eskatuta, gizalegez agurtu nahi izan dut lagun hil berria, guztiz bainintzen zor berarekin...)

PATXI: GIZON SAKONA, SAKONEKO IDAZLEA

Paulo AGIRREBALTZATEGI

IHINTZA aldizkariaren zuzendariari eskerrak eman nahi dizkiot, Patxi Ezkiaga zenaren neure testigutza xume hau emateko aukera eskaini didalako: ohoretzat hartu dut, eta aukera ematen dit berarekin partekaturiko zenbait bizikizun, kezka eta amets gogoratu eta neure baitan berritzeko.

Hasteko, 1970-1980 urteetara jo beharrean naiz, garai hartako Salletar gazte sutsu eta argien taldea, beren ikastetxeetan euskararen erabilera indartzen eta horretarako material idatziak prestatzen ziharduena, gogoratzeko: Joxe Ertzibengoa, Jose Manuel Agirrezabalaga, Mikel Alkorta, Periko Alkain eta beste; Patxi Ezkiaga, tartean. Harremanak, ekimenak eta itxaropenak partekatzeko aukera izan genuen haiekin Jakin taldekook. Patxirekin harreman zuzeneko, berriz, beraren hainbat liburu argitaratzeko lankidetzan izan dut; beraren bizitzako azken hamabost urteetan, hain zuzen ere.

1. Elkarlanean Patxirekin

Askoz lehenagotik ezaguna nuen, ordea, aurrez aurre, 1989. urteko Aste Santu hartan Oharrizten gogo-jardun modukoak zuzendu nizkionetik Salletarren euskal taldeari, egun haietako elizkizunak zuzentzearekin batera. Gogoan dut arratsalde libre haietako bat Mendaurrera igotzeko baliatu zuela Patxi: nik artean ezagutzen ez nuen eta gerora hainbat bider gozatu dudan Arantza gaineko mendi tentea.

Jaunarekin supazterrean olerki-liburuarekin hasi genuen gure arteko argitalpen-lankidetzeta (2003). Gandiagaren literatur ondareaz nengoen arduratua

urte haietan, horren edizio kritikoa lantzen; Patxi poema liburu berria prestatua zuen, eta nahi zuen olerki bakoitzaren buruan Gandiagaren testu laburren bat ipintzea. Horretan lagundu ahal izan nion; eta horrela argitaratu genuen liburua.

Geroztik hainbat joan-etorri izan genuen, beraren asmotako edota burututako liburuen artean; ia etxekotzat sentitu izan dut Loiolako Salletarren ikastetxea: Hara joan ohi nintzaion, gehienetan beraren libururen bat inprimatzeko prestatua eskuetan; igogailua hartu, eta gora, beraren gelara edota gorenako terrazara, non arratsalde batetik bestera ibilian aurkitzen bainuen, batez ere bere zoritxareko gaitzaldi luzetik ateratzen ari zenetik. Eskuartean genuen liburuz eta beste zenbaitetaz solasaldian joan-etorrian ibili ondoren, beraren gelara eramaten ninduen sarritan, itzultzen edo lantzen ari zen bestelako liburugaiak erakusteko. Batekin joan, eta beste bat gehiagorekin itzultzen nintzen neure Groseko Mendu bulegora.

Patxi ondo zekien Arantzazu ez dela argitaletxe indartsu horietakoa, banaketa zabalekoa eta salmenta handikoa. Baina ez zuen bere liburuen bidez irabazi ekonomikorik bilatzen –euskal literatur idazle militante izaki– eta militantzia utsez euskarazko liburuak argitaratzen zituen nire Mendu bulegora jo zuen. Eta urtez urte, negozio editorialak eskatu ohi duen epeen diktadurarik gabe, beste lau liburuok atera genituen: *Bidaiaren doinua* (2005), *Haizearen parabolak* (2006), *Ez izan beldur* (2013); eta R. Tagoreren *Gitanjali* eta K. Gibran-en *Profeta* liburuaren itzulpena, Patxi egina (2007).

Bidai doinua / Melodía para el viaje Pirinioetako Benasque ibarreko bere Ernesto apaiz adiskideari eskainia du; urte askotan hango herrien Eliz ardura izan zuen Enestok, eta bertako Salletarren etxean bizi zen; adiskide mina zuen Patxik Ernesto, eta beraren omenez prestatu zuen olerki-liburua. Hori argitaratzeko lanetan genbiltzala, ibar eta mendi haietan eman genituen egun batzuk Patxik eta biok, Ernestoren lurra ezagutuz eta libururako argazkiak eginez. Salletarren Guayente-ko eskola-etxean izan genuen ostatua. Aparteko edizio haren ondoren, bigarrena ere badu liburua, “Ostertza” sailean (2013), Joxe Ertzibengoaren sarrera eta guzti.

Liburu txiki berezia da *Haizearen parabolak* (2006): kontakizun poetikoak, hitzlauz idatzita. Autoreak bere sarreran dionez: “*Haizearen parabolak* lehenik eta behin *parabolak* dira, historia, gizon-emakume guztiona, gehienetan klandestinoa delako, edozein lekutan ezkuta daitekeelako, guk geuk jakin gabe ere. Eta *haizearenak* dira, hitzaren bitartez beste mundu batera eraman gaitzakete-lako”.

Idazle eta editorearen harremanean Patxi adiskidea barruagotik ezagutzeko beta ona izan dut, erlazio “profesionaletik” harantz. Loiolako terrazako solasaldi “peripatetikoez” eta beraren gelako elkarrizketez gain, Patxiren mendi gozamina partekatzeko aukera ere izan nuen: Benasque aldean bai, baina baita Belagua aldean ere, berak hain maite izan eta arreta handiz zaintzen zuen hango Salletarren bordan egunen batzuk ematera gonbidatuta.

2. Patxi, sakonaren eta sakoneko poeta

Patxiren irudiaren ezaugarria emateko eskatuko balidate, “sakona” hitza erabiliko nuke. Sakona eta sakonekoa zen Patxi: bere solasean, bere poesian, bere mendi-esperientziak adieraztean, bere bizikizun guztietan. Sakoneko espiritualitatearen adierazgarria da beraren olerki erlijiozkoa; eta barne sakonetik ateratzen zuen olerkia, mendiaren ederra eta bizia kantatzen zuenean ere. Sakonean dago Patxiren traszendentzia.

Gure garai honetan erlijiozkoaren euskal poeta bikainak izan ditugu: Iratzeder, Gandiaga, Lekuona, Artze... eta Ezkiaga, denetan oparoena Ezkiaga. Oso goian dute ipinia bostek euskarazko olerki erlijiozkoa. Bere aurreko lauak maite zituen Patxik, baina Gandiaga zuen bereziki bihotzeko; horren *Elorri* liburua aparteko eragina izan omen zuen, berak aitortua zuenez. Horren lekukotzat har daiteke

aipaturiko *Jaunarekin supazterrean*. Gandiaga *oroituz* liburua, biek sinatua nolabait.

3. Patxiren sintonia frantziskotarra

Sintonia poetikoaz gain, espirituala ere bazuen Patxi salletarrak Gandiaga frantziskotarrarekin eta horren Arantzazurekin: poetikoa eta espirituala batean, bereziki izadiaren misterioa kantatzean. San Frantziskorenganako miresmena bestalde, hainbatetan erakutsi zuen Patxik; Asiskoaren azken urteetako bizikizunei buruzko *Pobre baten jakinduria* E. Leclerc-en saiakera zoragarria oparitu nion; berak aitortu ohi zidanez, behin eta berriro irakurri zuen, mami iradokiorraz batera euskal itzulpen ederraz ere gozatuz. Bere aldetik Santu berari buruzko *Le très bas* (Christian Bobin) euskaratua zuen: *Txikietan txiki* –argitaratzeko daukagu oraindik–. Mila esker onez erantzun nion San Frantziskoren egunez bidali zidan zorion-agurra: “Gaur, Anai Frantziskoren jaiegunean, zortziko handian idatzitako poematxo hau bidali nahi dizut opari gisa. Saiatu naiz Asisko *Txikietan Txikiarekin* bat egiten”. Hona *Eguzkiaen kantika*-ren doinura-edo konposaturiko otoitz-olerkia:

NIRE OTOITZA

*Zeru urdina da nire otoitza,
eguzkiaren beroa,
zelaietako kilker apala,
haraneko galsoroa.
Graziaren biluztasun hutsez
jantzi nahi nuke gogoa,
nire doinuek bete dezaten
Jainko-oihartzunez geroa.*

*Izar-kantua da nire otoitza,
samurtasun du izena,
ipurtargien ahots isila,
uraren doinu ozena.
Bihotz barruan hozka nahi nuke
kriseiluaren eztena,
iluntasuna izan ez dadin
gure lehiaren azkena.*

*Egunsentia da nire otoitza,
lehen izpien eztanda,
hasiera gardenen aukera,
errukizko besarkada.
Urratsez urrats bizi nahi nuke
barkamenaren bultzada,
bihotz berria izan dakigun
esperantzazko taupada.*

4. Patxiren literatur ondarea

Benetan oparoa eta mamitsua izan da Patxiren ekarria, euskal literaturari egin diona: Narrazioa, nobela, poesia –bereziki poesia, 20 bat liburu–; eta literatura unibertsaleko klasikoen itzulpenak –ohartu naizenez, horren zenbait bibliografia eguneratu gabe dago–. Idazle porrokatua! Azken urteetako gaitz eta ahultasunean ere indarra atera izan du idazten jarraitzeko. Bisitatzera joaten nintzaion gehienetan zeukan proiektu berriren bat erakusteko.

Zoritxarrez argitaratu gabe geratu zitzaizkigu mahai gainean hainbat idazlan aipagarri; horien testigutza utzi nahi dut hemen, luzatu gabe argitaratzekoak lirakeela gaineratuz. Horietako bi bere sorkuntzakoak ditu: *Inferno. 20. mendeanri buruzko zortzi kantu* (prosaz idatzia) eta *Haizearen*

sustraietan / En las raíces del viento (poesi bilduma). Besteok itzulpenak dira: *Orduen Liburua*, Thomas Merton-en *A book of hours* ezagunaren itzulpena; Rabindranath Tagore-ren hiru obra: a) *Ilgora / The Crescent Moon / La luna nueva*, b) *Txori alderraiak / Stray Birds / Pájaros perdidos*, c) *Uzta / Fruit gathering / La cosecha* (Jatorriz bengalieraz idatzi eta Tagorek berak ingelesera itzuliak; gaztelaniazko itzulpena, Z. Camprubí-rena da; euskarazkoa, Patxirena).

Azkenik pentsamentu espiritualeko bi liburu, frantsesetik euskaratuak: Eloi Leclercq-en *Jainkoaren Herria gauean* (“Le Peuple de Dieu dans la nuit”, 1976) eta *Txikietan txikia*, gorago aipatua.

Laister ikusiko al ditugu denak argitaratuta!

ANAI PATXI EZKIAGAREN ESTETIKA

Anai Joxe ERTZIBENGOA

L iteraturaren munduan lan egiten duenari estetika zer den galdetuko bagenio, ziur naiz definizio bat emango ligukeela, eta, beharbada, oso erakargarria. Artean lan egiten duen bati galdera bera egingo bagenio, ziur naiz definizio bat emango ligukeela, eta, agian, aurrekoarena bezain erakargarria edo hobea, batek daki. Bertsogintzan lan egiten duen bati haxe bera galdetuko begenio, ziur naiz erantzun bitxia emango ligukeela, inolako zalantzarik gabe. Beraz, hiru definizio eta hirurak ederrak, egokiak eta ilusioz betetzeko balioko luketenak. Orduan, zer dugu? Gure anai Patxi Ezkiagak beste estetika motaren bat asmatu al digu, edo zer? Kontua da estetika hitzak balio asko eta orokorrak eta noizean behin subjektiboak ere biltzen dituela. Beraz, azken puntu hau kontuan hartuta, gure anaiaren estetika non, noiz eta nola adierazten den erakusten saiatuko naiz modu laburrean, aldizkari honek mugak jartzen dizkigulako denen onerako eta, batik bat, irakurri behar dutenen erraztasunerako.

Har dezagun Euskal Akademiak (Euskaltzaindiak) ematen digun definizioa estetikaren inguruan. Hara hemen: “Edertasuna eta artea aztertzen dituen jakintza; edertasunari buruzko ikuspegi jakin bakoitza”. Ikusten denez definizio zabala da. Bestela, galdetu zer den edertasuna, zeri ematen diogun izen hau, zer dela-eta obra bat, testu bat, pasarte bat, den ederra eta ez itsusia, galdetu. Ez dakit zein diren kriterioak edertasuna definitzeko, baina ziur naiz

iritziak ezberdinak jasoko nituela kontu honen aitzinean, eta denak baliagarriak, apika. Orduan, anai Patxi zeri lotu zitzaion egiten zuenak balio estetikoak zuela aldarrikatzeko. Zeren gure Patxik hitz bat beste batzuk baino gehiago erabiltzen bazuen bere lana definitzeko, hitz hori estetika hitza zen, eta, Patxiren inguruan ibili garenok, neu barne, badakigu zer adierazi nahi zuen. Edertasuna bai baina zentzu zabal batean. Demagun, naturaz ari dela, orduan, ederra da paisaia, ederra da ur jauzia, ur lasterra, ur handia, ur hegazkina, ederra da mirua zure buruaren gainean hegan ikustea, ederra da pagadia udazkenean, ederra baita ere ibaiaren isiltasuna Gorbeiaiko maldetan, ederra txori baten txiru-txirua, ederra da mendi tontor batetik ikusten den harana lainoz jantzia, ederra da barne bakea, ederra da barne mintzoa isiltasunean deika ari zaizunean, ederra da paper baten gainean lerro zikin batzuk idazten dituzunean jakinda bihotzetik irten zaizkizula, ederra da... hamaika gauza gehiago. Esan dudan guztia badakit egia dela Patxiri buruz ari garenean. Alabaina, hitzetik adibideetara pasatzeko garaia heldu zaidala uste dut. Ondoren, arestian esandako guztiak kontuan hartu eta gero, hona hemen Patxiren ispiluan ikusi ditudan koadroak, hark esango lukeen bezala. Ohar bat: erabiliko ditudan adibideak poesia liburuetatik jasotakoak izango dira. Baditu beste estetika mota batzuk sortu zuen prosan eta era honetan ere definitzeko egokiak direnak, baina, esan bezala, noan poesiaren baratzera.